

ДІАГНОСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано необхідність проведення діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці. Виокремлено основні етапи та складові діагностичного аналізу грошових потоків національної економіки. Запропоновано алгоритм моделі діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці.

Ключові слова: *діагностичний аналіз, грошовий потік, модель діагностичного аналізу грошових потоків.*

Постановка проблеми. Однією з основних умов стабільного функціонування держави є налагоджений процес надходження грошових коштів та можливість покриття поточних зобов'язань. Відповідно, відсутність мінімально необхідного запасу грошових коштів свідчить про неефективне управління грошовими потоками. У той же час надмірні залишки грошової бази, велика частка готівки у грошовій масі свідчать про неефективну політику управління грошовим обігом, знеціненням грошей. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу і оцінки раціональності управління грошовими потоками держави.

Аналіз грошових потоків допомагає з'ясувати причини, які вплинули на збільшення (зменшення) припливу грошових коштів та збільшення (зменшення) їх відтоку. Це можна робити як за довгостроковий період (декілька років), так і за короткостроковий (квартал, рік). Також за допомогою аналізу грошових потоків держави можливо з'ясувати причини надмірного витрачання грошових коштів, фактори впливу на процес припливу чи відтоку грошових коштів та вчасно вжити заходи для подолання дефіциту грошових коштів.

У зв'язку з вищевикладеним стає зрозумілим об'єктивна необхідність у достовірності інформаційних показників, що успішно досягається діагностикою та її оціночними показниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади діагностики достатньо широко представлено в працях вітчизняних і закордонних економістів [1–3], якими визначено природу і форми діагностики, її місце в економічному аналізі, досліджено процедури та методи виконання. Проте однозначний підхід до поняття «економічна діагностика» саме грошових потоків в економіці відсутній.

У більшості наукових праць [1, 3–4] економічна діагностика визначається як «діагностичний аналіз», або «експрес-аналіз» і характеризується як метод (спосіб) встановлення характеру порушень нормального перебігу економічного процесу на основі типових ознак, які властиві лише для цього порушення, не виконуючи ґрунтовних фундаментальних досліджень, що потребують додаткового часу і засобів.

Л.С. Туркоман [6] розглядає теоретико-методологічні засади економічної діагностики підприємств. О.С. Петрицька [7] зазначає, що методика діагностичного аналізу є недостатньо розробленою, потребують уточнення система показників, методи і процедури аналізу.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень з питань діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці дав змогу зробити висновок про відсут-

ність набору показників аналізу та оцінки управління грошовими потоками. У літературі вчені розглядають і описують показники управління грошовими потоками підприємства. Проте питання діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці залишається невирішеним.

Постановка завдання. Мета статті – сформулювати модель діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці, яка передбачає трирівневу їх оцінку (глобальний, оперативний та локальний рівні) за індикаторами платоспроможності, рівномірності, синхронності, дефіцитності та збалансованості, що забезпечує комплексну діагностику стану управління грошовими потоками у національній економіці на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході діагностичної роботи необхідно отримати максимально об'єктивну оцінку стану грошових потоків у цілях подальшого розвитку національної економіки. Діагностика грошових потоків дозволяє виявити ключові проблеми і намітити шляхи подолання негативних ситуацій в економіці, що в підсумку надасть можливість підвищити ефективність управління ними та з метою ефективного проведення діагностики стану грошових потоків посилити конкурентоспроможність держави як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Обґрунтуємо модель діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці. Слід відзначити, що вчені приділяють замало уваги питанню оцінки грошових потоків у національній економіці. У літературі це питання практично не розглядається.

Корисно для діагностики використовувати саме ті показники, які є інформаційною основою для прийняття управлінських рішень щодо управління грошовими потоками. Практична цінність цього принципу очевидна, враховуючи ту обставину, що найчастіше незрозуміло, за якими критеріями відбувається оцінка грошових потоків і які коефіцієнти лежать в основі аналізу грошових потоків в економіці. Органи державного управління нерідко не знають як проводити аналіз грошових потоків та як приймати рішення щодо ефективного управління грошовими потоками.

Основними інструментами діагностичного аналізу, на наш погляд, є:

1. Горизонтальний і вертикальний аналіз звітності стосовно руху грошових коштів.
2. Використання оціночних показників (коефіцієнтів).
3. Застосування діагностичних моделей.

Коротко розглянемо зміст кожного інструмента.

Спочатку необхідним є розгляд питання стосовно інформації, яку користувач може використовувати для аналізу даних. Справа в тому, що інформація, яку надають органи державного управління, є незрозумілою користувачам. Якщо розглянути аналітичні матеріали, що наведені на сайті державного казначейства України, то стає очевидним, що відповідальні за складання цієї інформації особи не володіють достатньою мірою знаннями щодо її складання. Так, наприклад, якщо розглянути інформацію стосовно видатків за економічною класифікацією видатків бюджету та видатків за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету, постає питання: чому відбувається незбіг даних? При обробці інформації про стан грошових потоків необхідно переконатися в достовірності інформації, наскільки вона відповідає об'єктивній дійсності, перевірити всі отримані дані, зокрема на точність, однорідність і відповідність поставленій меті діагностики. Тому стає очевидним, що необхідна більш узагальнено подана і лаконічна система даних.

Виникає питання: чи достатньо буде використовувати тільки горизонтальний або вертикальний аналіз грошових потоків. Якщо застосовувати горизонтальний аналіз грошових потоків, стає зрозумілою інформація стосовно зміни стану, наприклад, вхідних і вихідних грошових потоків за ряд років. Вертикальний аналіз дає уявлення щодо вивчення структури грошових потоків шляхом розрахунку питомої ваги окремих складових у загальному підсумку або в розрізі груп статей.

Але застосування і горизонтального, і вертикального аналізу має ряд недоліків. При використанні горизонтального аналізу відбувається невідповідність даних, а використання вертикального аналізу дозволяє прослідкувати і прогнозувати структурні зміни у складі грошових потоків.

Використання зазначених видів аналізу є марним, якщо дані не порівнювати, наприклад, з нормативними показниками. Але досі відсутні нормативні показники щодо грошових потоків у національній економіці.

Цей інструмент не дає змогу чітко і повною мірою з'ясувати основну мету діагностики – за результатами діагностики необхідно відповісти хоча б на два запитання: «як змінився стан грошових потоків порівняно з попередніми періодами – погіршився або покращився?», «наскільки ефективно управління грошовими потоками?».

Використання методу оціночних показників або коефіцієнтів дозволяє користувачеві використовувати інформацію про стан грошових потоків з точки зору прийняття управлінських рішень. І це, на наш погляд, є істотним, оскільки коефіцієнти дають можливість з'ясувати і продіагностувати основні зміни грошових потоків і визначити тенденції їх змін.

Цілком зрозуміло, що підбір коефіцієнтів буде правильним за умови, що інформація підібрана правильно, а сформовані показники характеризують діяльність держави.

Перш ніж надати коефіцієнти для аналізу грошових потоків, слід підкреслити, що великою перевагою коефіцієнтів є те, що вони дають уявлення про ступінь негативних змін (коефіцієнти синхронності та ритмічності надходження грошових коштів, коефіцієнти дефіцитності та достатності грошових коштів, коефіцієнти платоспроможності тощо).

Вибір оціночних коефіцієнтів дає відповідь не тільки на питання про зміни аналізу в часі, але також про те, коли і в якому обсязі здійснювати діагностику грошових потоків. Найбільш привабливим з практичної точки зору уявляється регламент діагностики, за якого:

- один раз на рік (коли проводиться підготовка річного звіту) – здійснюється фундаментальна діагностика, яка передбачає використання всього інструментарію комплексної діагностики;

- щоквартально – оцінка за результатами кварталу;

- щомісяця – більш короткострокова оцінка грошових потоків.

У процесі короткострокової оцінки – щомісяця та щоквартально – здійснюється контроль показників, які характеризують оперативні результати діяльності (показники ліквідності, платоспроможності, рівномірності та достатності грошових потоків).

Що стосується застосування діагностичних моделей аналізу грошових потоків, то вченими не приділено достатньо уваги розробці діагностичних моделей аналізу грошових потоків у національній економіці. В основному діагностичні моделі розглядаються на мікрорівні. Тому слід зауважити, що необхідною є розробка моделі діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці, яка б була універсальною і можливою для використання не тільки на макрорівні, але й на мікрорівні.

Результативність діагностики значною мірою залежить від наукової обґрунтованості та глибини застосованих методик. Погрішності у складанні звітів органів державної влади та додатків до неї, якими користуються аналітики та науковці, можуть бути причиною прийняття помилкових управлінських рішень.

Сучасні труднощі, що склалися у національній економіці, продиктовані не тільки необхідністю реформування заходів щодо управління грошовими потоками та нормативного обґрунтування, але й вимагають більш жорсткої оцінки щодо якості внутрішнього контролю грошових потоків, процесу оцінки грошових потоків, інформаційної системи, процедур контролю та моніторингу грошових потоків.

Саме ці складові і є головною концептуальною основою можливості діагностування причин викривлення інформації, пов'язаної з діагностикою грошових потоків, а також ефективності діяльності держави в межах законодавчих та нормативних актів.

Очевидним і зрозумілим є те, що тільки при поєднанні системного підходу можливо сформувавши основу для діагностики якості внутрішнього контролю грошових потоків у цілому. Тому генеральною концепцією діагностики буде постійне спостереження за грошовими потоками, їх змінами, відхиленнями, вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на їх стан та ефективністю результатів внутрішнього контролю щодо аналізу грошових потоків держави, оцінки управлінських рішень, зміни кредитора, зміни у відносинах з кредиторами і т. ін.

Попереднє дослідження дало можливість виокремити основні етапи діагностики грошових потоків: планування, організація, реалізація, контроль (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні етапи діагностичного аналізу грошових потоків національної економіки
(авторська розробка)**

№ та назва етапу	Мета етапу	Сутність заходів економічної діагностики
1. Етап планування	Побудова моделі діагностичного аналізу грошових потоків	Виокремлення детермінантів діагностичного аналізу, формування технології діагностичного аналізу з виокремленням показників, які будуть використовуватися для аналізу грошових потоків об'єкта дослідження, вибір способів аналітичних розрахунків та контролю їх результатів
2. Етап організації	Організація проведення діагностики аналізу грошових потоків	Формування групи проведення діагностики, визначення джерел і збір інформації, обробка інформації, підбір та перевірка вхідної інформації
3. Етап реалізації	Реалізація діагностики аналізу грошових потоків, осмислення результатів	Проведення діагностики, аналіз даних, виокремлення факторів, які впливають на зміни показників
4. Етап контрольний	Контроль за проведенням діагностики аналізу грошових потоків, прийняття управлінських рішень	Висновки за результатами діагностики, формування рекомендацій за результатами діагностики, контроль виконання, обґрунтування прогнозу управління та удосконалення системи контролю управління грошовими потоками

Аналіз грошових потоків повинен здійснюватись як на основі звітних, так і планових показників. Це досягається шляхом контролю за відповідністю їх реального руху до планових показників та прийняттям необхідних коригуючих заходів.

Аналіз грошових потоків держави необхідно проводити з метою виявлення ризику втрати платоспроможності держави, нестійкого стану держави, нестачі грошових коштів, шляхів надмірного витрачання, підвищення рівня ефективності управління грошовими потоками та ін.

Складовими діагностичного аналізу грошових потоків національної економіки є мета діагностичного аналізу грошових потоків, завдання діагностичного аналізу грошових потоків, об'єкти діагностичного аналізу грошових потоків, користувачі діагностичного аналізу грошових потоків, технологія обробки даних, які наведено на рис. 1.

Розглянемо більш детально кожен складову діагностичного аналізу грошових потоків держави.

Під аналізом грошових потоків розуміють процес дослідження системи показників, їх формування на підприємстві, виявлення основних тенденцій та закономірностей з метою з'ясування резервів подальшого підвищення ефективності управління ними [8].

Основна мета діагностичного аналізу грошових потоків полягає у трирівневій їх оцінці, в результаті чого оцінюється синхронність, рівномірність, дефіцитність, ліквідність та збалансованість грошових коштів держави.

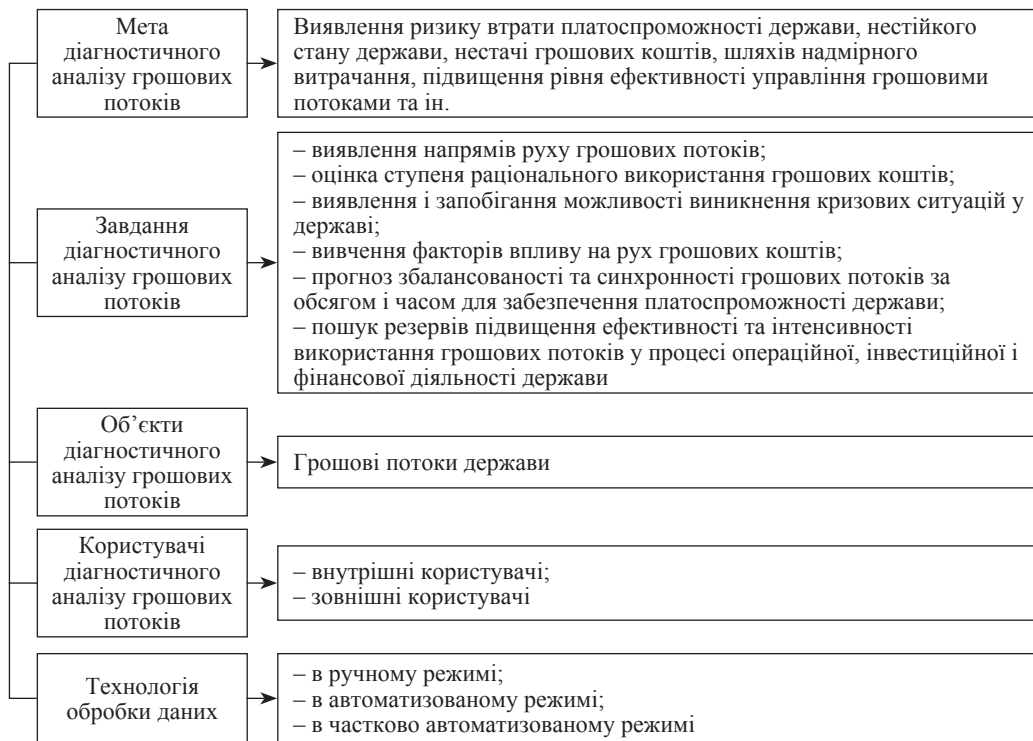

Рис. 1. Складові діагностичного аналізу грошових потоків національної економіки (авторська розробка)

Основними завданнями діагностичного аналізу грошових потоків держави є:

- 1) виявлення напрямів руху грошових коштів;
- 2) оцінка ступеня раціонального використання грошових коштів;
- 3) виявлення і запобігання можливості виникнення кризових ситуацій у державі;
- 4) вивчення факторів впливу на рух грошових коштів;
- 5) прогноз збалансованості та синхронності грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення платоспроможності держави;
- 6) пошук резервів підвищення ефективності та інтенсивності використання грошових потоків у процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності держави.

Об'єктами діагностичного аналізу грошових потоків національної економіки є різні види грошових потоків.

Користувачами аналізу грошових потоків держави є внутрішні користувачі (державні органи влади, юридичні та фізичні особи) і зовнішні (іноземні держави, міжнародні фінансові інститути та організації).

Технологія обробки даних може бути в ручному і автоматизованому або частково автоматизованому режимі. Але перевагу потрібно віддати автоматизованим системам, які підвищують якість аналізу.

Як уже було зазначено на першому етапі діагностичного аналізу грошових потоків, важливим є виокремлення системи оціночних показників, які дають змогу продіагностувати стан грошових потоків та запропонувати заходи щодо уникнення помилок, відхилень, викривлень інформації, прийняття стратегічних рішень щодо запобігання та захисту суб'єкта аналізу від внутрішніх і зовнішніх факторів кризових явищ.

Рух грошових коштів у національній економіці відбувається за різними напрямками, і тому комплексна оцінка повинна включати три складові, які наведено на рис. 2:

- 1) глобальна оцінка грошових потоків,
- 2) оперативна оцінка грошових потоків,
- 3) локальна оцінка грошових потоків.

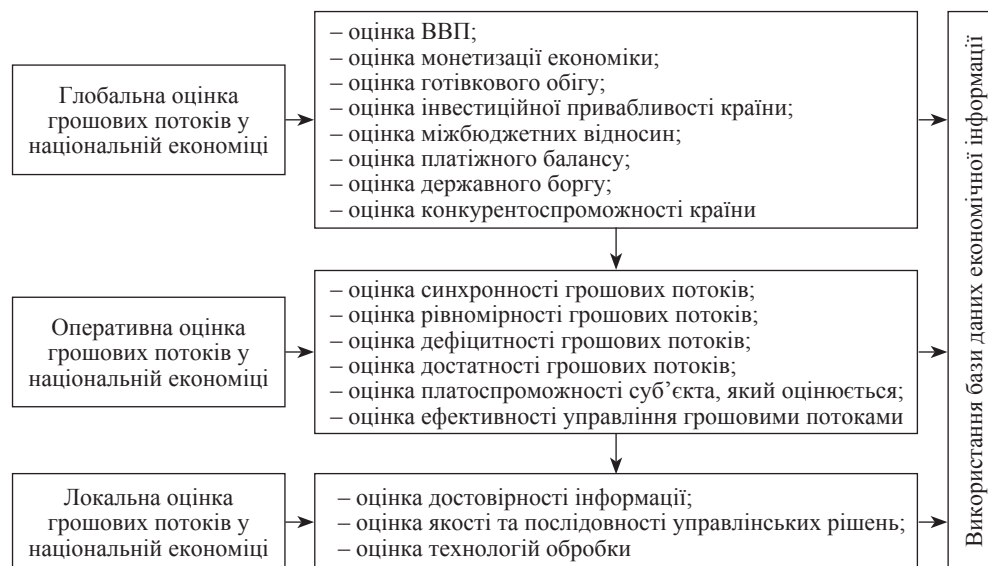

Рис. 2. Складові комплексної оцінки грошових потоків національної економіки (авторська розробка)

Глобальна оцінка грошових потоків означає необхідність оцінки грошових потоків на макrorівні з огляду на зовнішні фактори впливу на грошові потоки. Локальна оцінка грошових потоків необхідна для оцінки саме інформації стосовно грошових потоків, технологій її обробки та якості і послідовності управлінських рішень щодо грошових потоків. Оперативна оцінка грошових потоків необхідна для більш детальної оцінки саме грошових потоків об'єкта, що підлягає діагностиці, і стану його грошових потоків.

Для зручності розуміння та доречності використання складемо в графічному вигляді модель діагностики грошових потоків національної економіки, яку наведено на рис. 3.

Економічна інтерпретація моделі діагностики грошових потоків національної економіки передбачає надання наочних результатів побудови моделі, які включають до свого складу економічну перевірку та аналіз отриманих результатів, оцінку ступеня реальності отриманої підсумкової інформації, її відповідність установленим критеріям і нормативам.

Висновки та прогнози. Згідно з аналізом проведеного дослідження виявлено, що основна мета діагностичного аналізу грошових потоків полягає у виявленні рівня достатності формування грошових коштів, ефективності їх використання, а також збалансованості та синхронності додатного і від'ємного грошових потоків держави.

Складовими діагностичного аналізу грошових потоків національної економіки є мета діагностичного аналізу грошових потоків, завдання діагностичного аналізу грошових потоків, об'єкти діагностичного аналізу грошових потоків, користувачі діагностичного аналізу грошових потоків, технологія обробки даних.

Рис. 3. Модель діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці (авторська розробка)

Таким чином, сформовано модель діагностичного аналізу грошових потоків у національній економіці, яка передбачає трирівневу їх оцінку (глобальний, оперативний та локальний рівні) за індикаторами платоспроможності, рівномірності, синхронності, дефіцитності та збалансованості, що забезпечує комплексну діагностику стану управління грошовими потоками у національній економіці на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Список використаних джерел

1. Гетьман О.О. Економічна діагностика: навч. посібн. / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
2. Загорна Т.О. Економічна діагностика: навч. посібн. / Т.О. Загорна. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
3. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства; вид 2-ге, переробл. та доп.: навч. посібн. / Т.Д. Костенко, Є.О. Підгорна, В.С. Рижиков та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с.
4. Мазаракі А.А. Економіка торгівельного підприємства: підручник для вузів (за ред. проф. Н.М. Ушакової) / А.А. Мазаракі. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.
5. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками: навч. посібн. / Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.

6. Туркоман Л.С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів. [Електронний ресурс] / Л.С. Туркоман. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2009/109-96-16.pdf>

7. Петрицька О.С. Напрями розвитку економічного аналізу в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О.С. Петрицька. – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/econo-4-2012/131-136.pdf>

8. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О.О. Терещенко. – К: КНЕУ, 2003. – 554 с.

Обоснована необходимость проведения диагностического анализа денежных потоков в национальной экономике. Выделены основные этапы и составляющие диагностического анализа денежных потоков в национальной экономике. Предложен алгоритм модели диагностического анализа денежных потоков в национальной экономике.

Ключевые слова: *диагностический анализ, денежный поток, модель диагностического анализа денежных потоков.*

The necessity of a diagnostic analysis of monetary flows in the national economy is justified. The basic stages and components of the diagnostic analysis of the monetary flows of the national economy are emphasized. The model diagnostic analysis algorithm of monetary flows in the national economy is suggested.

Key words: *diagnostic analysis, monetary flow, model diagnostic analysis algorithm.*

Одержано 4.03.2014.